1e Jaargang, nummer 12, 15 september 2024

REFO TIJD

Blad van het Instituut voor Calvinistische Studiën i.s.m. de Nederduits Gereformeerde Kerk (1571) - De moederkerk van Nederland sinds 1579. ‘Geen kerk zal over een andere kerk heersen, geen taakuitvoerder over de andere taakuitvoerder.’ (Kerkorde Emden, 1571)

In dit nummer : Dooyeweerd en de strijd tegen de deus ex machina IV, en de Vreze des Heeren : de rem, geen gaspedaal

---

DOOYEWEERD EN DE STRIJD TEGEN DE DEUS EX MACHINA IV

Zelfkritiek is de sleutel in de leer van Calvijn, Kant, Barth, Dooyeweerd, C. Steenblok en dienst opvolger F. Mallan. Niet zomaar als dogma, maar als wetenschap, waar zij veel over gepredikt hebben, over het leren kritisch denken.

De wetenschap wil terecht voor alles een bewijs hebben, maar dan moeten ze eerst bewijs hebben dat deze realiteit waar is, het materiaal waarmee ze werken. Wil je daadwerkelijk wetenschap bedrijven, dan ontkom je dus niet aan de noodzaak van de zondologie en de demonologie in het geheel van volhardend kritisch blijven denken. Waar zelfgenoegzaamheid intreed, daar kan geen wetenschap zijn. Het is dus een gevecht tegen de Laodiceaanse bron die de zelfkritiek overboord heeft gegooid.

Als je ‘s ochtends wakker wordt dan wordt je wakker in een nachtmerrie, hoe je het ook wendt of keert. We leven in de dagen van Noach. Het is volk tegen volk. Mensen feesten over de ruggen van anderen. Als je beseft dat je niet wakker bent geworden, maar gewoon een nachtmerrie hebt, in een thriller leeft, dan moet je ook tot het besef komen dat je juist dieper moet gaan slapen, en dieper aan jezelf moet sterven. Dat is je ware missie. Je kan in gedachten naar de bibliotheek gaan, tot de boeken, om de weg te vinden tot de wildernis, want daar kom je nooit direct. De stad maakt deze nachtmerries en deze thrillers, niet de wildernis. Als je dan merkt dat je niet zomaar tot de bibliotheek kunt gaan, dan moet je beseffen dat het om je innerlijke bibliotheek gaat, dus moet je dieper in jezelf keren. Ook dan zijn er obstakels en moet je het dichter bij huis zoeken, zoals boeken in je eigen kamer. Als die vervolgens nergens toe leiden, dan is het van belang tot je herinneringen te gaan.

Je leest over de tranenrivieren, en laat je meesleuren, in de hoop dieper in de wildernis te komen, tot de bron van alle leven, de bron van het bestaan. Maar als je merkt dat je vast komt te zitten, dan moet je op zoek gaan naar de tranenrivieren in je herinneringen en het opnieuw beleven, om zo dieper aan jezelf af te sterven.

Dat is een worsteling. Dat weet iedereen. Ook sexualiteit is een beeld van het afsterven aan jezelf, om zo tot wedergeboorte te komen. Het is door God geschapen als een diep zinnebeeld, maar kijk wat de stad ervan heeft gemaakt. Het is een nachtmerrie. De hemelse sexualiteit, de natuurlijke sexualiteit, gaat langs hele andere wegen, ondoorgrondelijke wegen, en is een smal pad door een enge poort, als onderdeel van de zondologie en de demonologie, als zinnebeeld van de zelfkritiek. De mens is in de nachtmerrie door de valse sexualiteit. Het leven is een sexueel overdraagbare aandoening, en dan heeft de mens de wildernis nodig.

Het leven op zich is een ongenezelijke ziekte, dus er moet veel meer gebeuren, waar B. Wielenga, één van de architecten van de latere gereformeerde kerk, naast Berkouwer en Dooyeweerd, op wees.

Waar past het geloof hier ergens in ? Als de boeken niet meer werken, dan gaan we tot de herinneringen, en als de herinneringen niet meer werken, dan gaan we tot het geloof, tot de geloofsprincipes van ziende op het onzienlijke, van het aanvaarden van de erfenis en het toe-eigenen, van het pleiten en claimen, maar als dat ook niet werkt dan moeten we de doorn in het vlees aanvaarden. Als we vast komen te lopen met deze dingen dan is dat al het diepere slapen en sterven.

Boeken, herinneringen, geloven leiden juist tot het diepere slapen en sterven aan onszelf. Woord, herinnering, geloof, en je moet altijd op je hoede zijn met geloof, dat je niet in een deus ex machina terechtkomt, dat je niet sjoemelt, dat het niet ten koste gaat van je diepte. Juist het Woord is ervoor om geloof de juiste grenzen te geven, de juiste richting.

We raken vast in ons geloof, om terug te keren tot het Woord, opdat al het valse geloof afsterft. De mens heeft meer gegrepen dan nodig was, en dat is in de stad het probleem van het consumerisme, allemaal om de markt te spekken. De brug tussen Woord en geloof is dogmatiek, de leerregels, niet als dogma op zich, maar als

wetenschap, als functie-begrip. Dooyeweerd stelde dat we van dingbegrip tot functie-begrip moeten komen. En dan moeten we flexibel zijn, plastisch, om vormbaar te zijn, om opgenomen te kunnen worden, en dat kan alleen door het hard aan jezelf af te sterven in de zelfkritiek. Zonder zelfkritiek wordt de mens zelfgenoegzaam en wordt zo hard en zwaar als een steen die niet meer opgenomen kan worden. Dan ben je te zwaar bevonden. Dan ben je vet geworden op je droesem. Dan ben je voer voor de deus ex machina.

Pas maar op met het claimen, pas maar op met verabsoluteren, ook met de verabsolutering van het functie-begrip, want natuurlijk zag de civitas terrena, het rijk der duisternis, daar een markt in. Ze wilden totale controle over het functie-begrip. Dooyeweerd stelde dat ze het functie-begrip hebben verabsoluteerd zodat ze zo ook macht kregen over het individualiteits-begrip en dit manipuleerden naar hun wens, om zo het wetenschappelijke onderzoeksveld te vervalsen, en zo werd ook de markt vervalst tot een pseudo-markt ten koste van de interne verbandsstructuren van het economische leven. Zo verloederde de gehele economie, stelde Dooyeweerd, en zo ook het rechtswezen die dit deed ten koste van de interne structuur van alle andere rechtsvorming. Zo maakten ze de staatswil tot de enige geldige rechtsvorm, stelde Dooyeweerd, tot juridisch positivisme, want dat is wat het is. Het ontbreekt totaal aan zelfkritiek. Ze hebben deze vorm van recht verabsoluteerd en zo formeel gemaakt. Zo stierf de wortel, en werd het tot een wortelkanaal behandeling, als een dode kies in het lichaam, de tikkende tijdbom. Zo ligt de mens gebonden in de tandarts-stoel. Zo werd de mens gedrogeerd, en dat was nog maar het begin.

Dooyeweerd stelt dat door de verabsolutering van functie-begrip er een nieuw soort individualiteitsbegrip werd binnengesmokkeld. De mens kreeg zo een nieuw identificatie-nummer voor de grote machine. De mens verviel tot schijn-persoonlijkheid, en dit truukje is al heel oud.

Er was een strijd tussen dingbegrip en functie-begrip. Het dingbegrip wilde het functie-begrip verabsoluteren, onder zijn controle, om zo ook het individu-begrip naar zijn hand te zetten, dit ook te verabsoluteren. Dit heeft het dingbegrip ook met het godsbegrip gedaan, en zo de markt naar zijn hand gezet. Dat is hoe de deus ex machina werkt. Dooyeweerd maakte hier een schets van in de dertiger jaren, in zijn eerste deel van Wijsbegeerte der Wetsidee. Hij wees op de zelfkritiek als sleutel, want daar was een gebrek aan. Die sleutel werd volop gehanteerd in de stroming van 1953. C. Steenblok werkte dit theologisch uit. F. Mallan volgde hem hierin op.

Ook 1944 had pas zijn hoogtepunt in 1953 toen C. Steenblok de zelfkritiek centraal zette en zijn theologie daarover ontvouwde, als de wetenschap van theologisch-kritisch denken. Het theologische denken van de mens werd niet gespaard. C. Steenblok zette het mes erin. Dit maakte hem zowel geliefd als gehaat.

Dooyeweerd was er in de dertiger jaren mee begonnen, terwijl Karl Barth ermee opliep. Zij waren beiden door God gegeven om de mens in een nieuwe bedeling te leiden. Dooyeweerd putte hierbij uit het calvinisme, die ook geen zoete broodjes bakte wat betrefd theologie. Er was geen simpele oplossing. Dooyeweerd moest zijn filosofie ontvouwen als een Godsgezondende, als het beklimmen van de Mount Everest. Hij moest het werk van Kuyper tot grotere hoogtes brengen, het toetsende aan de leer van Calvijn. De Kuyper kerk was te ver afgedwaald. Kuyper was Calvijn in verschillende opzichten niet waardig.

Dooyeweerd stelde dat het functie-begrip in juiste verhouding moest komen met het individu-begrip en dat men moest oppassen voor verabsolutering. We kunnen hierbij ook stellen dat het van belang is te komen tot het modaliteits-begrip om dit evenwicht te bewerkstelligen. Is er geen juiste afstemming, dan gaat het los van elkaar functioneren, en dan gaat alle betekenis verloren. De civitas terrena, het rijk der duisternis, hebben de begrippen geisoleerd, verzelfstandigd, om het zo makkelijker te verabsoluteren, en zo werd dus een vals individu-begrip binnengesmokkeld, opdat ze controle konden hebben over iedere ziel, door de deus ex machine. De deus ex machine onderzoekt niet grondig, maar handelt. Er is een overwicht in het handelen ten koste van het toetsen, en zo is het misbruik. Het medische wordt zo misbruikt, het educatieve, het recht, en ook het geestelijke. Zo vindt er verdorring plaats op alle vlakken van het sociale leven, en zo is men op weg naar de afgrond. Vandaar dat God Dooyeweerd zond om alles op de rem te zetten, maar het virus ontwikkelde zich wel verder tot de veertiger jaren. Dooyeweerd had de deus ex machina ontmaskert, en nu was het beest tot de oppervlakte gekomen, in grote woestheid, om op grote schaal vernietiging te zaaien.

Dooyeweerd stelde dat het individu uit de diepte was getrokken en oppervlakkig was gemaakt, om de grote systemen te dienen. De verabsolutering van functie-begrip ging ten koste van het natuurlijke en interne individu-begrip. De mens was nu gestropt door de deus ex machina. De samenleving werd overfunctioneel, waarin het individu verloren ging. Alles kwam tot pseudo-industrialisering, waarvan de veertiger jaren een voorbeeld zijn. Het zielloze, kunstmatige ging heersen, de aard van de deus ex machina. Alles moest kloppend gemaakt worden, terwijl de grotere verbanden en de

nuances over het hoofd werden gezien. Men zag het individu als bedrieging. Zo werd het individu de mond gesnoerd, evenals de natuur en het geestelijke. De deus ex machina ging over tot modernisering, wat een overbodige luxe was. De ziel van de mens werd geasfalteerd, zodat de kolonisten van het menselijke lichaam en van de ziel, van het individu snel hierdoor konden handelen. Hun voeten snelden zich tot allerlei kwaad en bloedvergiet. De mensheid was verkocht.

Daarom is de verhouding tussen functie-begrip en individu-begrip ook zo belangrijk, met als sleutel, als brug, de zelfkritiek in het modaliteitsbegrip.

De diepte werd gewoon dichtgegooid door de deus ex machina, al dan niet met simpele, kortaffe Jezusleugens, maar zo werd de druk groter en groter. Ze konden het niet zomaar allemaal afdekken. De Jezus-afgoderij in de kerk kent alleen het dogma, niet de filosofie, niet de wetenschap. Ook zonde is tot slechts dogma geworden, waar J.J. van der Schuit in de christelijke gereformeerde kerk in de beginjaren van 1900 ook tegen waarschuwde.

Dooyeweerd stelde dat de eigenlijke natuurdingen een interne individualiteits-structuur hebben die uit het oog werd verloren (Wijsbegeerte der Wetsidee, p. 518). Dit gebeurde door het monopolie van de functionele beschouwing, door de verabsolutering van het functie-begrip. Dit is dus ware zelfsabotage door gebrek aan zelfkritiek. Alles is zo hol geworden. Men vond het externe belangrijker dan het interne, stelde Dooyeweerd. We kunnen stellen dat juist door de nadruk te leggen op het externe ook het internheidsbegrip werd verabsoluteerd en kapot gemaakt. Er bleef niets meer van de ware individualiteit van de mens over. Niet de zonde werd gedood, maar de mens werd gedood, en ook opgezet. De mens werd op sterk water gezet. De mens werd tot een dode etalage pop, na tijden als een dronken mannequin te hebben rondgezworven door stad en kerk.

Dooyeweerd stelde dat het internheids begrip alleen kon functioneren door het individu-begrip. Dat wil zeggen dat het geestelijke, de diepte, wel degelijk voorwaardelijk is, en niet zomaar buiten het zelf omgaat, alhoewel daar dus wel het ego voor moet worden gedood, door de totale zelfverloochening, het afleggen van de oude natuur. Juist dat is een actie van het ware zelf, en daarom is het individu-begrip ook iets dialectisch. Je moet zelf kiezen. Je hebt een vrije wil. Je bent geen robot. Het gaat niet buiten de wil om. Dat zou eng zijn als alles buiten de wil om zou gaan, dat de mensen om ons heen misschien goed zijn of goed overkomen, maar in wezen daar nooit zelf voor hebben gekozen, omdat ze buiten dit alles gewoon hiervoor zijn uitverkoren. Dan hebben we te maken met een machine, met een deus ex machina, wat toch nog hier en daar voorkwam in de leer van Calvijn, in het tulip mechanisme, maar wat op andere plaatsen weer werd tegengesproken, of verdiept en uitgelegd, en ook de Nederduits Gereformeerde Dogmatiek in 11 delen legt dit hele proces uit.

Het individu-begrip is dus de sleutel tot het internheids-begrip, in de leer van Dooyeweerd. De civitas terrena kaapte het functie-begrip om zo op dit beest ook het individu-begrip te kapen, en op dit schip het internheids-begrip te kapen, en dat ging allemaal door verzelfstandiging en verabsolutering, door isolatie. Vandaar ook dat apartheid op allerlei vlakken, allerlei soorten sociale discriminatie, voor hen belangrijk was, om munitie te leveren aan hun wapens. En zo probeerden ze te voorkomen door de veertiger jaren dat 1953 ooit zou komen, maar het kwam. Ze konden de sleutel van zelfkritiek niet meer stoppen. De exodus uit Laodicea was aanstaande. Dooyeweerd trad al op tegen deze farao, en in 1953 moest de farao het uiteindelijk opgeven, maar toen begon de vervolging.

Laodicea sloeg hard terug. Kinderen met ook maar een zweem van zelfkritiek werden geofferd aan de deus ex machina. Ze wilden zelfverzekerden en zelfgenoegzamen hebben die hun systeem niet zouden verraden. Ze wilden laffe kinderen die met de muziek mee zouden lopen. Hoog begaafde kinderen vormden een bedreiging.

We kunnen stellen dat nu het individu-begrip gezuiverd moet worden aan het toets-begrip. Het toetsbegrip, als missende schakel van de moderne kerk, wordt uitvoerig besproken in de nieuwe bijbel en in de Nederduits gereformeerde dogmatiek. Men moet weer leren wat toetsen betekent, en men moet kritisch zijn naar zijn eigen vorm van toetsen, dus ook het toetsen moet getoetst worden, zoals onze catechismus ook stelt. Het zuivere toetsbegrip kan alleen ontstaan in de toetswetenschap, en die zorgt ook voor zuivere toegang tot het individu-begrip of zelf-begrip. Zo wordt dus de diepte van het internheids-begrip, het geestelijke begrip, geopend.

DE VREZE DES HEEREN : DE REM, GEEN GASPEDAAL

Er woren slaapliedjes gezongen in de kerk, om de gemeente in slaap te sussen. Het heeft allemaal geen wetenschappelijke en wijsbegerige en zo ook geen theologische grond. Het is veelal allemaal aangeleerd in het westen. Ze kennen de ware betekenissen niet van de verhalen die ze horen en die ze vaak letterlijk nemen en verabsoluteren. Sommigen denken dat nu ze wat Grieks kennen ze er meer zicht op hebben, en dat kan, maar Jezus sprak Aramees. Ze hebben een soort kerkbier gebrouwen, en de westerse kerk is zo van haar grondvesten getrapt, overgeleverd aan dingbegrip.

Wat moet je dan doen ? Terugkeren tot toetsbegrip en zondebegrip om individu-begrip te krijgen, als sleutel tot functie-begrip. Het begint met de zelfkritiek, het twijfelen, loskomen van overmatige zelfverzekerdheid en kerkverzekerdheid. Dat is een sprong in het diepe, en velen vinden dat eng. Maar we moeten alles afleggen om door de enge poort heen te kunnen gaan. Al die hormonale drugs die door de eeuwen heen is opgebouwd in de bloedlijnen. Het moet allemaal afgebroken worden.

Dat wordt ook bedoeld met het verkopen van al je bezit om aan de armen te geven. We moeten alles aan de engelen geven als we tot de hemelpoorten gaan, al onze paarlen verkopen, al onze theologieën ter toetsing opgeven, en dan bepaald God wel wat we er van terugkrijgen. God, niet de mens.

Zo mogen we ook tot het dualiteits-begrip komen om weer richting te krijgen, weer te leren matigen. Zo mogen we loskomen van het vooroordeel ‘over de andere groep.’ Vaak mogen standpunten elkaar aanvullen in plaats van tegen te spreken. Ook daar moet de mens oog voor hebben, dat het niet slechts om de eigen leer gaat. Vandaar dat de Nederduits gereformeerde moederkerk ook een intergereformeerde kerk is. Zo mogen we ook ontwaken tot het lijdensbegrip en het strijdbegrip, want we mogen zeker geen allemansvrienden worden. Vriendschap met de wereld is vijandschap met God. Ergens zullen er grenzen getrokken moeten worden. Vandaar dat ook grensbegrip belangrijk is.

We mogen zo ook tot vertalingsbegrip komen. De wereld is bezeten van dingbegrip en heeft alles geobjectificeerd, verabsoluteerd, verzelfstandigd, geisoleerd, en zo tegen elkaar opgezet. Daar heeft de wereld een markt in, door de deus ex machina, en het gaat maar door, als het Danaïdische puttenwerk, het water gieten in bodemloze vaten. Het is water naar de zee dragen, en men doet het graag, als een placebo, want men verdient goed aan deze illusies.

Wat moeten we dan doen tegen deze holle klanken ? Blijven volharden, blijven zaaien. Wij zullen een oogst hebben als we blijven zaaien. De overmoedige maaiers met hun grote maaimachines komen niet ver. Ook al zijn die machines van goud. Ook al zijn die machines luxe. Het heeft geen grond. Het heeft geen diepte. Het heeft geen natuur.

F. Mallan hamerde erop dat ons zondebesef niet los moest zijn van de vreze des Heeren. Calvijn wees erop dat met de ontmaskering van het vlees ook de doding van het vlees moest volgen. Vreesbegrip moet daarom samen gaan met zondebegrip, anders strijdt men met het wapen in de verkeerde richting. Juist het dingbegrip in Laodicea, die alles geobjectificeerd heeft, heeft een geheel andere structuur en textuur gemaakt van de vreze des Heeren, het hele andere normen en waarden gegeven, juist om de markt te beschermen. De Vreze des Heeren betekent niet dat je iets snel moet doen vanwege je dogma, maar juist dat je eerst toetst, dat je eerst onderzoekt of je het wel goed doet, want velen worden slechts voortgedreven door een afgod en denken dat ze snel dingen moeten doen voor die afgod, terwijl ze van voren niet weten dat ze van achteren leven. Daarom is het vreesbegrip altijd verbonden aan het toetsbegrip. De Vreze des Heeren is juist de rem. Je moet het opnieuw en opnieuw evalueren, want de menselijke natuur is bedrieglijk.
